

משנתנו לדעת רבי אלעזר, הסובר שכותים חשודים לשקר. ומה הטעם שהוכשר עד אחד כותי בגט? מדובר במקרה מיוחד.

וכגון: דחתים ישראל⁽⁹⁾ — שחתם העד היהודי — לבסוף — מתחת חתימתו של הכותי. ואנו מכשירים את הגט מתוך הנחה, דאי לאו דכותי — שאילולי היה הכותי — ב-י "חבר" היה — המקפיד ומדקדק

מדוע הוכשר [בגיטי נשים ושחרורי עבדים] רק עד אחד כותי. אפילו תרי — אפילו שנים — נמי — גם כן יש להכשיר?

אלמה — ומדוע — אמר רבי אלעזר [על משנתנו]: לא הכשירו בו [בגט אשה] אלא עד אחד כותי בלבד!

ומיישבת הגמרא: לעולם יש להעמיד את

אכן הרשב"א בחידושו, דן בשאלה האם תירוץ הגמרא כרבי אלעזר מדבר באופן שהחזיקו בהלכות גיטין, או לא. וכתב שם, שהצד לפרש שמדובר בדאחזוק הוא, שמאחר והחזיקו במצוה ואין פסולים אלא משום שאינן בקיאיין. לפיכך, די בחזקה זו של הישראל שהקדימו בחתימה, כדי לסמוך עליו. אבל, אם לא החזיקו כלל במצוה, אם כן לא תועיל חזקה זו ללמד על הכותי שהינו מחזיק במצוה ומדקדק בה.

וראה שם שכן דעת הרשב"א. וכן עיקר שמדובר בהחזיקו כי אם נאמר שמדובר בלא החזיקו במצוה זו, אם כן יקשה מדוע הוצרכה הגמרא להעמיד בדוקא כרבי אלעזר. הרי אם לא החזיקו, אפילו לרבן שמעון בן גמליאל, ניתן להאמין לכותי על סמך החזקה. ומדוע לא העמידו כרשב"ג.

ומשמע מדבריו, שבאמת אינו נכון להעמיד בלא החזיקו, ויהיה מתאים להעמיד אף כרשב"ג, ושלא כדעת רבי מאיר המובא בתוספות הרא"ש. והנה בסיום ההוכחה שמדובר בדאחזוק כתב הרשב"א: "אלא ודאי בדאחזוק קאמר. והיינו דלא מצי אוקמה כרשב"ג, ואיצטריך לאוקמא כרבי אלעזר". כלומר, שלדעתו, לפי רבן שמעון בן גמליאל — אם החזיקו — אין צריך הכותי להיות חבר. ואם לא החזיקו במצוה — לא יועיל היותו חבר ולכן יהיה נאמן.

בספר תורת גיטין תירץ, שאת דברי המשנה אפשר להבין משום שכשיש עד אחד יהודי בצירוף כתב הסופר, שאף הוא יהודי, הרי השטר כשר מן התורה, אף ללא חתימת הכותי. ורק מדרבנן פסלוהו תמיד. וכאן, לעניין דבר דרבנן האמינו לכותי. אבל כשיש שני עדים כותים, ודאי שאינם נאמנים מדאורייתא.

אך לאחר שהביאה הגמרא את מחלוקת רשב"ג ותנא קמא, אם מועיל בדאחזוק. שלפי רשב"ג — אם החזיקו — מועיל אפילו במצוה דרבנן. ואם לא החזיקו — פסולים אפילו לגט, שהוא מן התורה. אם כן הכל תלוי אם החזיקו במצוה. ולפי זה, כאן שגם החזיקו בהלכות גיטין וגם כתובה היא בתורה, מובנת שאלת הגמרא, שהרי מדקדקין הם אפילו יותר מישראל, ומדוע לא הכשירו אפילו שנים.

9. ראה בתוספות הרא"ש שכתב בשם רבינו מאיר, שמה שהגמרא העמידה את משנתנו כרבי אלעזר אינו בדווקא. וכמו כן יכלה להעמיד אף כרבן שמעון בן גמליאל, ומדובר באופן של החזיקו הכותים במצוה זו ורק מכיון שהישראל חתום לבסוף, יש בזה משום הוכחה על נאמנותו של הכותי.

אלא שמאחר ומשנתנו הועמדה בעדי מסירה כרתי, וכדעת רבי אלעזר. לכן העדיפה הגמרא להעמיד אף דבר זה כדעת רבי אלעזר.

במצוות, לא⁽¹⁰⁾ היה היהודי מחתים ליה — אותו - מקמיה — לפניו.

ומקשה הגמרא: אי הכי — אם כך — [שאכן מדובר באופן כזה] — עליך להכשיר אפילו שאר שטרות נמי — גם כן! אלא ודאי, מדוע בשאר שטרות אינך סומך על חזקה זו [ההנחה שהיהודי מכיר בכותי החתום שהינו "חבר"]. היינו משום שיש לומר, שבאמת הישראל הוא זה שחתם ראשון על השטר. אלא שמכיון שבשעת ראיית העדות היו שם בנוסף לכותי עוד כמה יהודים זקנים. והוא סבר שבעל השטר יחתים עמו את אחד הזקנים שהיו שם. לכן בבואו לחתום, הניח את מקום החתימה הראשון לאותו קשיש, מטעמי נימוס. והוא לא ידע שלבסוף יחתים שם בעל השטר את

הכותי. וזהו שהגמרא אומרת: אלא אמרינן שבשאר שטרות אין לסמוך על החזקה, משום שיש לומר, רווחא שבק — הוא השאיר רווח. למאן דקשיש מיניה — לאותו הקשיש ממנו. אם כן יקשה: הכא נמי — גם כאן [בגט] אין כל חזקה, לפי שיש לומר: רווחא שבק למאן דקשיש מיניה.

ומכח הקושיא [שאין עליה מענה], מסיקה הגמרא:

אמר רב פפא: זאת אומרת — מדברי המשנה המכשירה עד כותי בגט ופוסלת בשאר שטרות, נלמד — שעדי הגט אין הם חותמין זה בלא זה. ולפי זה, בהכרח ראה היהודי שחתם על הגט את חברו הכותי חותם. ולפיכך יש להניח שאילולי שהיה

וראה בקרבן נתנאל (אות פ) שהקשה בשם אחד מתלמידיו, שלפי הרשב"א אין מובנת שאלת הגמרא אחר כך, שאם כן תועיל חזקה זו אף לשאר שטרות, שהרי אפשר לתרץ בפשיטות שבשטרות לא החזיקו, ולפיכך אינם נאמנים שידקדקו במצוה זו, גם כאשר הכותי "חבר" הוא. ורק בגיטין — שהחזיקו בהם — מועילה חברותו של הכותי, כדי לעשותו נאמן בזה.

אכן, ראה בספר סוכת דוד שאפשר לישב, שהגמרא רצתה לתרץ שאפילו אם החזיקו בהלכות שאר שטרות, גם כן אין מועילה חתימת הישראל לבסוף. לפי שאין בחתימה זו ראייה מוחלטת שהוא "חבר". ויתכן שהשאיר את מקום החתימה הראשון פנוי לעד הקשיש ממנו. וזאת הדחיה האמיתית לדעת התלמוד. אבל אם היתה הגמרא מתרצת שבשאר שטרות הם לא החזיקו — היינו באים מכלל זה לטעות — שבהוחזקו במצוה זו, מועילה חתימת הישראל

לבסוף. וזה אינו נכון. ולכן הגמרא תירצה את האמת, ולא כמו שהקשה הקרבן נתנאל.

10. ראה בתוספות דיבור המתחיל: אי לא דכותי וכו' שמקשים, שאם כל נאמנות הכותי אינה תלויה אלא בחזקה שנוצרה על ידי הישראל, אם כן נמצא שגט זה מתקיים על פי עד אחד בלבד. וכן הקשו הראשונים הרשב"א, הריטב"א הר"ן ועוד. ויסוד תירוצם כמו שכתבו התוספות, והוסיפו בזה, שחזקה זו, שהוזכרה בגמרא, אינה בבחינת עדות ממש. אלא רק גילוי מילתא [גילוי דברים] בעלמא.

ומכל מקום, כבר בזמן התלמוד החשיבו חכמים את הכותים כגוים גמורים, כמובא במסכת חולין (דף ו), שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים, שהיו עובדים אותה לשם עבודת אלילים.

את הגט וכולם יחתמו עליו. ואם תחסר חתימת אחד מהם, יהיה גט פסול. לפי שמאחר והבעל הקפיד לצוות על כך, הרי זה כאילו אמר בפירוש שהגט לא יחול, אלא אם כן יחתמו כולם.⁽¹²⁾ ולכן תיקנו חכמים, שאף במקום שלא אמר הבעל "כולכם", צריכים עדי הגט לחתום זה בפני זה.

וכעת מתייחסת הגמרא לדברי רבי אלעזר שהוזכרו מקודם במהלך הסוגיא:

גופא — גופם של דברים — **אמר רבי אלעזר: לא הכשירו בו** [בגט], **אלא עד אחד כותי בלבד.**

ומקשה הגמרא: **מאי קא משמע לן** — מה בא [רבי אלעזר] להשמיענו. **תנינא** — הרי שנינו זאת כבר [במשנתנו]: **כל גט שיש עליו עד כותי פסול כו'.** משמע, שלא הכשירו אלא אחד. ועל כך אמרה המשנה: חוץ מגיטי נשים" — שכשר?!

יודע בו שהוא "חבר",⁽¹¹⁾ לא היה מניחו לחתום לפניו.

אבל עדי שאר שטרות, יכולים לחתום זה שלא בפני זה. ולכן, בהם יש לחשוש שהשארית מקום החתימה הראשון פנוי, נבעה רק מטעמי נימוס. ואין בה משום הוכחה שהכותי הינו "חבר", כי יתכן שהראשון לא ידע כלל שיחתמו כותי במקום הפנוי.

ושואלת הגמרא:

מאי טעמא — מהו הטעם שבגט קבעו חכמים שאין העדים מותרים לחתום זה בלא זה?

אמר רב אשי: גזירה זו היא משום שיש לחשוש שהבעל יאמר למספר רב של אנשים [כגון: לעשרה]: "כולכם כתבו גט לאשתי". וכפי שהמשנה אומרת להלן [דף סו עמוד ב], שבמקרה כזה צריך אחד מתוכם לכתוב

שהישראל חתם לבסוף. ומעתה סוברת הגמרא, שמכיון שעדי הגט אינם חותמין זה בלא זה, אם כן חזקה שהישראל לא חתם עמו, אלא אם כן ידע בבירור שהכותי הינו "חבר" וחותרם לשם שחרור.

ועיין עוד בספר אבן האזל (הלכות עבדים שם), מה שהוסיף להקשות על הרמב"ם ומה שביאר בזה.

אכן בדברי רש"י מבואר, שדברי רב פפא הינם המשך לתירוץ הגמרא שהישראל חתם לבסוף. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א.

12. כן מפרש רש"י את דברי רב אשי. וראה בר"ן [שמסביב לרי"ף] שכתב לבאר את כוונתו, שאף על גב שהלכה היא כרבי יוחנן (להלן דף

11. וזה לשון הרמב"ם (פרק מהלכות עבדים הלכה ו'): "וכל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי פסול. חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים, שהן כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי. והוא שיהיה כותי חבר". ותמה על דבריו הלחם משנה שם, שהרי בגמרא שלנו מבואר שהישראל חתם לבסוף, ולפי שאין עדי הגט חותמין זה שלא בפני זה, יש חזקה שאם לא היה יודע בו שהוא חבר לא היה מחתימו מלפניו. ומדוע התעלם הרמב"ם מזה, והצריך רק שיהיה הכותי חבר, ולא הזכיר שיחתום ישראל אחריו.

ותירץ בספר מרכבת המשנה, שהרמב"ם פירש בגמרא, שלאחר שרב פפא אמר "זאת אומרת עדי הגט אין חותמין וכו'", חזרה בה הגמרא מהתירוץ הקודם, המסתמך על כך

— בהמשך המשנה: "מעשה והביאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנאי גט אשה, והיו עדיו עדי בותים, והכשיר אותו רבן גמליאל". ומבואר שהכשיר אפילו שני עדים כותים!

ומתרצת הגמרא: אמר אביי: תני — שנה [במשנה]: "עדו" בלשון יחיד, במקום "עדיו".

רבא אמר: לעולם תרי — באמת יש לגרוס "עדיו" — היינו שנים. ורבן גמליאל מיפלג פליג — חולק בכך על תנא קמא שהכשיר עד אחד כותי בלבד.

ומתרצת הגמרא: אי ממתניתין — אם הלימוד היה רק מלשון המשנה — הוה אמינא — הייתי אומר (כלומר, לומד מכך) אפילו תרי — שני [עדים כותים] — נמי — גם כן כשרים בגט. והאי דקתני חד — ומה שהמשנה שנתה אחד — היינו משום שבשטרות אחרים אפילו עד אחד כותי נמי — גם כן — לא כשר.

קא משמע לן — לכן, בא רבי אלעזר להשמיענו שבגט לא הוכשר אלא אחד.

אך הגמרא תמהה: בתרי לא — ושנים [כותים] בגט לא? והא קתני — והרי שנינו

שמינה את כולם להיות עדים, צריכים הם מן הדין לחתום באותו יום. ואם לא יעשו זאת, יפסל הגט מדין שטר מוקדם. ואם נאמר שעדי הגט כשרין לחתום זה שלא בפני זה. אם כן, אף שבשנים בלבד אין מה לחשוש, לפי שיודעים הם שחייבים לחתום באותו יום. מכל מקום, יש לחשוש שיאמר לעשרה לחתום. והם לא יחושו לחתום ביום אחד ויפסל הגט מדין "מוקדם".

ועיין ברמב"ם (פרק ט מהלכות גירושין הלכה כט), שכתב בטעם הגזירה "שמא יאמר לרבים כולכם חתומו. אם תאמר חותמין זה שלא בפני זה שמא יעידו שנים וכו' ועדיין לא נתקיים התנאי". ומשמע מדבריו כשיטת רש"י שאינם חייבים לחתום אלא מדין תנאי וכן כתב בביאור הגר"א אבן העזר (סימן קכ אות יט). אכן, ציין שם הגר"א, שבתוספות דף פב עמוד א ד"ה צא, וכדף יח עמוד ב ד"ה ואינך, משמע כדברי הרמב"ן.

וראה בספר ים של שלמה (פרק ב סימן י) שהאריך בשיטות אלו. ובחידושי רבי עקיבא איגר (להלן דף לג עמוד ב), מה שכתב בביאור הסוגיא לפי שתי השיטות.

יח עמוד ב), שבמקרה כזה לא היתה כוונת הבעל, אלא שרק שנים מכולם יהיו עדים. והשאר רק יצרפו חתימתם [ועשה זאת כדי לביישה ברבים]. [ואין הלכה כריש לקיש שם, שהכוונה שכולם יהיו עדים]. ולכן, אם חתמו שנים מתוכם באותו יום, והשאר חתמו תוך עשרה ימים, הרי זה כשר. ולפי זה, אף אם יחתמו השאר לאחר שתינשא מחדש, הרי זה כשר. וכפי דיני התנאים — שאם נתקיים התנאי — ניכשר הדבר למפרע. מכל מקום, יש לחשוש שכשאומר הבעל כולכם לא יבינו כולם שסוף כל סוף גם הם צריכים לחתום. ועלול להיות שלא יחתמו כלל, והיא תלך ותינשא ויהיו בניה ממזרים. ולפיכך, לכתחילה צריכים לחתום כולם באותו יום, כדי שלא תצא מזה תקלה. [וברשב"א הוסיף: ומסתמא, כשיתקבצו כולם יחד יחתמו כולם. אך עד שיחתמו כולם אין נותנין לה]. ובדיעבד — אין זה מעכב, לפי שהלכה כרבי יוחנן.

אכן הביא שם את הרמב"ן [ראה בחידושו ובמלחמות ה'], שפירש שהגזירה היא שמא יאמר במפורש: "כולכם עדים". שאז, כיון

כוכבים, אף על פי שהותמיהם — העדים
החתומים על השטרות הם — עובדי
כוכבים — כשרים (2) הם. חוץ (3) — מגיטי
נשים ושחרורי עבדים — שפסולים.

רבי שמעון אומר: אף אלו — גיטי נשים
ושחרורי עבדים — כשרין. ולא הזכרו
בבית המדרש לפסול אותם, אלא בזמן
שנעשו על ידי עובדי כוכבים, שכל אחד
מהם הדיוט, (4) ואינו דיין.

מתניתין:

גמרא:

שואלת הגמרא: קא פסיק ותני — התנא פסק

ואם תשאל: הרי בלשון המשנה קיימת
סתירה בין הדין של תנא קמא למעשה של
רבן גמליאל? תשובה: וחסורי מחסרא —
לשון המשנה חסר הוא — והכי קתני —
וכך יש לשנות [לאחר דברי תנא קמא]:
"ורבן גמליאל מכשיר בשנים. ומעשה נמי
— גם, שהביאו לפני רבן גמליאל לכפר
עותנאי גמ אשה, והיו עדי עדי כותים —
והכשיר".

כל השטרות העולים — הנעשים —
בערכאות (1) — בתי דין — של עובדי

דף י עמוד ב. ובתוספות שם (דיבור המתחיל:
אע"פ), כתבו שלושה טעמים נוספים: 1. לפי
שצריך לחתום "לשמה". ועובדי כוכבים חותמים
על דעת עצמם. 2. מההלכה שצריך הבעל לצוות
[בשעת עשיית הגט] את הסופר לכתוב ואת
העדים שיחתמו, נשמע שצריך שליחות. וגוים
אינם בני שליחות. 3. הגוים פסולים לעדות מן
התורה. [היינו לדעת התוספות שם. אך רש"י
ועוד ראשונים סוברים, שכשרים הם לעדות מן
התורה. ואינם פסולים אלא מדרבנן, מחשש
שישקרו].

4. ופסלום חכמים, לפי שחששו שיטעו ויסברו
שהם כשרים, ויבואו לסמוך עליהם ללא עדי
מסירה. אבל הדיינים — הכל יודעים ומכירים
אותם שהם עובדי כוכבים, ולא יטעו בהם. ר"ן.
אכן, דעת התוספות בסוגיא, שבגט אין הברל
בין בית דין של ערכאות או הדיוטות. והכל תלוי
אם היו שמות מובהקים של עובדי כוכבים,
[כמבואר בסוגיא], ובעדי מסירה, או לא. ולענין
שאר שטרות — אם נעשו בפני ערכאות של
עובדי כוכבים — הרי הם כשרים בכל אופן.

1. עיין בלשון רש"י. וזה לשון רבנו קרשקש:
פירוש: ערכאות הוא מלשון עורכי הדיינים.
שדרכם היה, שבמקום שהיו קבועים שם
שופטיהם ודייניהם, היו סופרים קבועים שם.
[בא להסביר מדוע היו היהודים כותבים שם
שטרות]. ואותן שטרות — אף על פי
שחותמיהם גוים — כשרים. כלומר, כשרים
לגמרי לגבות אפילו ממשועבדים, לפי שיש להם
קול. ולשקר, אין לחשוש, משום שאין הם
מרעים את עצמם.

ובהמשך לשונו: וערכאות אלו, לא שנה [לא
דוקא] אם קבען המלך, או קבעום בני המדינה
אם סיפק בידם לעשות [כלומר לתת להם סמכות
לדון], שבכל עניין כשרים, דלא מרעי נפשיהו.

2. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות: "ועל מנת
שיתפרסם אצל הישראל, שאלו העדים וזה
השופט לא מקבל שוחדא. ושיהיה גם כן נכלל
בגוף השטר, שהעדים ראו נתינת המעות".

3. לפי שהגוים אינם בני כריתות ואינם בתורת
גיטין כלל, רבנו קרשקש. וכן כתב רש"י לעיל

דבריו ושנה בהחלטיות, שכל השטרות שחותמיהם עובדי כוכבים — כשרים, לא שנה שטרי מכר לא שנה מתנה — ולא חילק [שינה] בין שטרי מכר לשטרי מתנה — אלא הכשיר את כולם. והרי יש לחלק בדבר: בשלמא — נוח ומובן שמועילים הם לעניין

מכר, שהרי יחייב זוזי קמיייהו — משנתן [הקונה] מעות בפניהם [למוכר] — הוא דקנה את הממכר באותם מעות ששילם. ושטרא — והשטר — שעשו בפניהם. אינו אלא ראייה בעלמא הוא, (5) שיש לקונה. כדי שלמחר לא יטען המוכר מכרתי ולא קבלתי מעות. ולדבר זה, נאמנים דיני הגוים לפי

אך בפני הדיוטות — אף בשמות מובהקים של עובדי כוכבים ועדי מסירה יהודים — פסולים. — כיון שכשרים הם בערכאות [כלומר — לפני הדיינים] אף ללא עדי מסירה. אם כן, אם נכשיר בהדיוטות — יבואו גם בזה להכשיר ללא עדי מסירה — כמו בערכאות. ובזה חמורים שאר שטרות מגיטי נשים.

ולפי זה, מה שאומר רבי שמעון במשנה "לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט", היינו דוקא שטרי ממון. אבל גיטי נשים — כשרים. (תוספות רבי עקיבא איגר במשניות).

5. וכתבים הראשונים, שאף שאמרו במסכת קדושין (דף כו עמוד), שבמקום שכותבין שטר, [כלומר שנוהגים לכתוב שטר], לא קנה עד שיכתוב השטר. אם כן, היאך אומרים כאן שהשטר אינו אלא לראיה.

אין הכוונה שהשטר קונה. אלא שאין לקונה גמירות דעת לקניין עד שיכתבו את השטר. אמנם, ברגע שיכתבו את השטר, אז יקנה למפרע משעת נתינת המעות. (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, רבנו קרשקש).

והנה, כתב הר"ן שמה שהגמרא אומרת שעכו"ם כשרים לראיה כיון שלא מרעי נפשיהו, אין זה מעיקר הדין. כי אם פסולים הם מצד עצמם, מה יעזור שהם דוברי אמת. וכי משה ואהרון — אם יעידו יחד — אינם דוברי אמת. ובכל זאת פסלתם התורה לעדות. והטעם הוא,

משום שזוהי גזירת מלך שצריך דוקא עדים כשרים, גם אם הפסולים דוברי אמת. וכמו כן אצלנו הינם פסולים מן התורה. אלא שתקנת חכמים היא להאמינם לראיה. וכן כתבו התוספות לעיל דף ט (עמוד ב דיבור המתחיל: אף על פי). וכן משמע מלשון התוספות בסוגייתנו.

אכן לדעת הגאון רבי שמואל רוזובסקי (שעורי רבי שמואל אות קעא), אילולי דברי הר"ן והתוספות, היה אפשר לומר שבאמת שטר ערכאות מועיל מן התורה. ומה שהקשה הר"ן ממה שאהרן מדוע אינם נאמנים. אפשר לישיב על פי הדין שאשה נאמנת לומר לבעלה גרשתני. ובודאי אין הטעם משום נאמנותה של האשה בזה, כי אם פסולה היא, לא תועיל שום נאמנות. אלא מבאר רבי שמואל, שדוקא במשה ואהרן שאין נאמנותם נובעת מכח חזקה צדדית, אלא שמאמינים להם לגמרי שדוברי אמת הם. מכל מקום, גזירת הכתוב שפסולים הם, כי צריך דוקא עדים כשרים. אבל אשה, הרי יש לה חזקה "אין אשה מעיזה פניה [לשקר] בפני בעלה". אין זה מכח נאמנות, אלא זהו כעין בירור מכח ראייה צדדית שהיא דוברת אמת. ועל כך אפשר לסמוך. וכמו כן בענייננו, שיש לעדים אלו [ושדיינים הגוים] חזקה דלא מרעי נפשיהו, אשר אין זה מצד נאמנותם. אלא מכח הראיה הצדדית שלא יבואו לשקר.

ומוסיף שם, שכן נראה מוכח משיטת הריא"ז בשלטי הגיבורים, הסובר שערכאות מועילים אף

דאי לא יהיב זוזי קמיייהו — שאם לא היה נותן את הכסף בפניהם — לא הווי מרעי נפשייהו — לא היו מרעים את עצמם [כלומר מערערים את אמינותם].

אלא לעניין מתנה, שאינה נקנית בכסף, שהרי אין המקבל משלם עבורה. וכל קניינה נעשה על ידי מסירת השטר. (6) במאי קא קני — במה הוא [המקבל] קונה אותה? וכי לאו בהאי שטרא — וכי לא בשטר זה. והרי

האי שטרא — שטר זה — אינו שוה כלום, אלא חספא בעלמא — [כמו] חתיכת חרס — הווי?

ומתרצת הגמרא: אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא (7) — דינה של מלכות העובדי כוכבים מחייב את היהודים הנמצאים שם.

ואי בעית אימא — ואם תרצה [תירוצך אחר]

ולפי זה מובן מדוע אי אפשר לקנות בשטר מתנה החתום ע"י נכרי. שכשם שלעשיית הגט אינם ראויים, לפי שאינם בני כריתות. כמו כן, פסולים הם לשאר שטרות משום שאינם בני שטר. וכל קניינם אינו נעשה אלא בכסף.

7. רש"י לעיל (דף ט עמוד ב למעלה) כתב שעל הדינים נצטוו בני נח. ומבואר בדבריו שמכח זה יש בכוחם לתקן תקנות לטובת בני מדינתם. וכן דייק מדבריו באבן האזל (הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה ה). וראה גם בתשובות חתם סופר (אורח חיים סימן רח וחשן מפשט סימן מד), שלדעתו יש ללמוד יסוד זה של דינא דמלכותא דינא מהגמרא במסכת שבוועות (דף לה עמוד ב), שאין המלכות נענשת על הריגת שישית עולם במלחמה ובעבודת המלך. והיינו משום שכביכול הוסמכו לך מן השמים.

ואף שבבית שמואל (אבן העזר סימן כח סעיף קטן ג), מבואר שדינא דמלכותא דינא אינו אלא מדרבנן, מכל מקום ראה באבני מילואים שם (סק"ב) שחלק עליו וכתב "ונראה שמה שאמרו דינא דמלכותא דינא לאו מדבריהם היא אלא מן התורה וכו' עיין שם וכן דעת כמה פוסקים. וברשב"א להלן (דף לו) כתב שזה מועיל מדין "הפקר בית דין הפקר" ויש בכוחם אף להקנות. וראה עוד דבר אברהם (חלק א סימן א) שהאריך בזה.

בגט לראיה. כיון שאין בהם חשש משקר. אלא שאינם יכולים לעשות שם גט, כיון שאינם בני כריתות. אבל אם היו עדי מסירה יהודים, ואחר כך היא באה לפנינו עם גט שחתומים בו ערכאות, הרי זה מועיל לראיה. ואנו אומרים שלא חתמו עדים אלו, אלא על פי הבעל, ומן הסתם בהכשר נעשה. ומוכח מזה שדעת השלטי גיבורים, שחזקה זו — שאינם מרעים את עצמם — מועילה מדאורייתא. כי אילו היתה רק מדרבנן, לא היתה מועילה בגט.

6. שיטת המרדכי (המובאת בהגהת אשרי ברא"ש סימן י), שעובדי כוכבים אינם פסולים מן התורה, אלא מטעם שהם גזלנים, ועיין בקצות החשן (סימן סח סקא), שלפי שיטת המרדכי אינה מובנת שאלת הגמרא כאן "אלא מתנה במאי קא קני", מדוע שלא יקנה, הרי עדים כשרים הם [אם אין חשש שמשקרים]. ודוקא בגט קיים חסרון מצד שאינם בני כריתות, אך במתנה אינו מובן מדוע שלא יועילו?

ותירץ על פי שיטת רבנו תם, (המובא בתוס' בבא בתרא דף נד), הסובר שדין קרקע הנקנית בשטר נלמד מהפסוק בירמיה "ואקח את ספר המקנה" הנאמר בישראל. וכן כתבו התוספות בקידושין (דף יד דיבור המתחיל: הואיל), שנכרי, אפילו קרקעות, אינו קונה בשטר, לפי שאינו בתורת שטר כלל.

אינם בני כריתות. שהרי כתוב בפרשת גירושין "וכתב, ונתן", ומכך לומדים: מי שישנו בנתינה [בנתינת הגט] ישנו בכתיבה. והרי גוי אינו בר נתינה!

אמר רבי זירא: ירד רבי שמעון כאן לשיטתו של רבי אלעזר, דאמר — הסובר לעניין גט — "עדי מסירה כרת". וכמו שהגמרא אומרת [להלן דף פו עמוד א], לדעת רבי אלעזר: אף על פי שאין עליו [על הגט] עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים [עדי מסירה], הרי זה כשר. וגם רבי שמעון מכשיר בכך שימסור לה את הגט בפני עדים יהודים.

אך מקשה הגמרא: **והאמר רבי אבא** [לעיל

אומר: **תני — שנה במשנה — במקום חוץ מגיטי נשים "חויך מבגיטי נשים"**. ובכך יהיו כלולים לפסול⁽⁸⁾ כל השטרות שהם כגיטי נשים — שעל ידי השטר נגמר ומתהווה הדבר. והיינו, גם שטר מתנה, שעל ידו נעשה הקנין:

עתה דנה הגמרא בדברי רבי שמעון שבמשנה.

רבי שמעון אומר: אף אלו, [גיטי נשים ושחרורי עבדים], כשירין בו:

ומקשה הגמרא: איך מכשיר רבי שמעון עובדי כוכבים לחתום על שטרי הגטין.⁽⁹⁾ **והא — והרי — לאו בני כריתות נינהו —**

בפרק ה מהלכות גזילה (הלכה יא), שפסק שדינא דמלכותא דינא. ואם כן מדוע כאן התעלם מזה ופסק כלישנא בתרא?

ותירץ המגיד משנה, שרק בדברים שהם תועלת למלך בענייני המסים שלו ובשאר תקנותיו, דינא דמלכותא דינא. אבל בשאר דברים שבין אדם לחבירו ואין למלך שייכות בהם — אין דינו דין. וכן דעת רבנו יונה והרמב"ן בבבא בתרא דף נה (עמוד א), בשם יש אומרים. וכן כתב סברא זו בדינא דמלכותא, בספר התרומות (שער מו ח"ח ד) בשם רבותינו הצרפתים.

וביאור הגר"א (סימן סח סעיף קטן טו), כתב בדעת הרמב"ם, שרק בשטרי חוב ומכר מועיל ערכאות לפי שעל מעשה גדול כזה אינם מרעים את עצמם. עיי' שם.

9. ראה בציוני התוספות (6), בביאור שאלת הגמרא לפי הראשונים.

8. כן הוא לשון רש"י. וראה ברשב"א וריטב"א שיש מפרשים ששתי התירוצים בגמרא חולקים זה עם זה. כי לדעת שמואל [התירוצ הראשון] שטר מתנה העולה בערכאות קנה. ולפי התירוצ השני אינו קונה, אפילו אם נעשה הדבר ברשות המלך ובציוויו. אך יש החולקים עליהם בפשט הגמרא. ולדעתם אין מחלוקת בין התירוצים, אלא במקום שלא ניתן צו מאת המלך. אכן אם יהיה על זה חוק מהמלכות, אזי גם לפי הפירוש השני יועיל שטר המתנה.

ומדברי התוספות לעיל (דף ט עמוד ב דיבור המתחיל: מילתא) מבואר ששתי התירוצים בגמרא חולקים. ועיי' חזון איש חו"מ סט"ז סק"א-ג).

והנה, עיי' ברמב"ם (פרק כז מהלכות מלוה ולווה הלכה א), שפסק לעניין שטרי מתנה שנעשו בערכאות, שאינן כשרין לגבות בהם. כלומר שפסק כפי התירוצ השני בסוגייתנו שדין שטרי מתנה הוא כדין גיטי נשים.

אבל המגיד משנה שם ציי' לדברי הרמב"ם

שמות שאין מובהקין. מאי — מה הדין? לא מכשירים אף בעדי מסירה, מטעם החשש שיבואו לסמוך עליהם!

לפי זה יש להקשות על לשון המשנה:

אי הכי — אם כך — אדתני סיפא — מה ששנתה המשנה בסופה: "לא הוזכרו [גיטין ושחרורים לפסול] אלא בזמן שנעשו בהדיוט". ומשמע, אבל הנעשים בפני דייני הערכאות כולם כשרים. קשה: הרי לפי תירוצך "בשמות מובהקין" גם באלו הנעשים בפני ערכאות יש לחלק. ואם כן, לפלוג — שיחלק התנא — וליתני — וישנה — בדירה — בדין הערכאות עצמו [שנחתם גט בפניהם], וכך יאמר: במה דברים אמורים — שניתן להכשיר גיטין אלו מכח עדי המסירה — רק כאשר החותמים נקראים בשמות מובהקין של עובדי כוכבים. אבל אם החותמים הם בעלי שמות שאין מובהקין — לא!

ומתרצת הגמרא:

הכי נמי קאמר — כך גם התנא התכוון לומר. דהיינו: במה דברים אמורים שבשרים: בשמות מובהקין. אבל בשמות שאין מובהקין — נעשה — נחשבים הם — כמי שנעשו — כשאר שטרי מכר שנעשו — בהדיוט, ללא דייני הערכאות — ופסולין

דף ד עמוד א]: מודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו — שפסול. שאף על פי שאמר רבי אלעזר, שגט שאין חתומים בו עדים — כשר, לפי שעדי המסירה הם העיקר. מכל מקום הוא מודה, שאם חתמו בו עדים פסולים — פסול הוא מדרבנן. כי יש לחשוש שאם ישירוהו — יבואו לסמוך עליהם ולמסור בפניהם. והרי הם פסולים. ואם כן כאן, שחתומים עדים עובדים כוכבים בגט, לא תועיל שיטת רבי אלעזר מאומה!?

ומתרצת הגמרא:

הבא במאי עסקינן — כאן במה מדובר — בגוים בעלי שמות מובהקין של עובדי כוכבים שחתמו. ומאחר ואינו מצוי שיהודים יקראו בשמות כאלה, לפיכך אין לחשוש שיבואו לסמוך עליהם. שהרי כולם יודעים שעובדי כוכבים הם. (10)

ושואלת הגמרא: היכי דמי — אלו שמות נחשבים שמות מובהקין?

אמר רב פפא: שמותיהם של דייני עובדי כוכבים, כגון: הורמיו, ואבדינא, בר שיבתאי, ובר קירדי, ובאטי, ונקים אונא.

אך הגמרא מדקדקת:

משמע מדברייך: אבל אם החותמים הם בעלי

נשים. עד כאן לשונו.

ומבואר מדבריו שהשמות שהגמרא מזכירה כאן "הורמיו" וכו' אינם אלא שמות של דיינים מסויימים שהיו ידועים שדנים אמת. אך דיינים שאין להם חזקה זו פסולים!

10. כן מפרש רש"י. אך ראה ברבנו חננאל שמפרש אחרת, וזה לשונו: "שמות מובהקין [של אנשים] המתרחקין מדבר שקר ומקבלת שוחד. כגון פלוני ופלוני שהיו אותו הזמן במדה הזאת [כלומר שהיו מוחזקין לנהוג ביושר] וכו'. ואם לאו — בגיטי ממון פסולים וכל שכן בגיטי